

Typizácia okresov Prešovského kraja z aspektu vybraných ekonomických ukazovateľov v rokoch 2002 a 2006

Katarína KOZÁKOVÁ

Abstract: *The Prešovský region is spatially differentiated from the economic aspect. The paper draws on change in position of districts in the Prešovský kraj from the chosen economic indicators in 2002 and 2006. We delimited the four types of economic districts – economically strongest, economically slowly rising, economically stagnating and economically progressive. The district fits to category due to value of complex economic indicator consisting of partial economic indicators. These are the FDI per inhabitant (in SKK), the share of private enterprises (per 1000 inhabitants), the share of foreign enterprises from the private companies, average nominal month salary of employees, the crude share of industry (per inhabitant) compared in the districts of Prešovský kraj in the years 2002 and 2006.*

Key words: *types of economical districts, economical indicator, foreign direct investment per inhabitant (in SKK), share of private enterprises (to 1000 inhabitants), share of foreign enterprises on numbers of private enterprises, average nominal month salary (in SKK), crude turnover of industry (per inhabitant in SKK)*

Úvod

Ekonomický ukazovateľ, resp. subindex je jedným z významných faktorov poukazujúcim na stupeň ekonomickej vyspelosti (zaostalosti) regiónov. Predkladaný článok prezentuje priestorovú diferenciaciu Prešovského kraja, resp. jeho územných jednotiek (okresov). Cieľom príspevku je vymedziť v skúmanom území typy ekonomických regiónov, vytvoriť vízie prospešné pre najbližší rozvoj Prešovského kraja.

Metodika

Pri hodnotení ekonomickej úrovne okresov sme vychádzali z metodiky autorov Ira (2005), Rajčáková, Švecová (2002), z príspevku od Gajdoša (2005) a taktiež aj zo štúdie Kičina a Machlica (2005), ktorí sa zaoberajú typizáciou krajov a okresov v rámci Slovenska. Okresy kraja hodnotíme na základe komplexného ukazovateľa, t.j. ekonomického subindexu a piatich parciálnych ukazovateľov – prvkov. Každému parciálnemu ukazovateľu, resp. prvku pre danú územnú jednotku v kraji (okres) sme prideliťli bodovú hodnotu počas sledovaného obdobia, t.j. rok 2002 až 2006.

Vnútroregionálnu (okresnú) typizáciu Prešovského kraja sme vytvárali na základe ekonomického subindexu a to nasledovným spôsobom. Každému okresu v rámci Prešovského kraja sme prideliťli bodovú hodnotu, t. j. hodnota ekonomického subindexu v bodoch. Bodovú hodnotu tohto subindexu pre jednotlivé okresy sme získali jednoduchým aritmetickým priemerom bodových hodnôt parciálnych ukazovateľov. Bodové hodnoty parciálnych ukazovateľov sme získali transformáciou jednotlivých premenných (absolútne, relatívne hodnoty prvku) na konzistentnú škálu (0 až 10 bodov) a to prostredníctvom vzorca:

- ak klesajúca hodnota x_i je v súlade s priaznivým stavom sledovaného javu:

$$Ix_i = (\max x_i - x_i) / (\max x_i - \min x_i) * 10$$

- ak stúpajúca hodnota x_i je v súlade s priaznivým stavom sledovaného javu:

$$Ix_i = (x_i - \min x_i) / (\max x_i - \min x_i) * 10$$

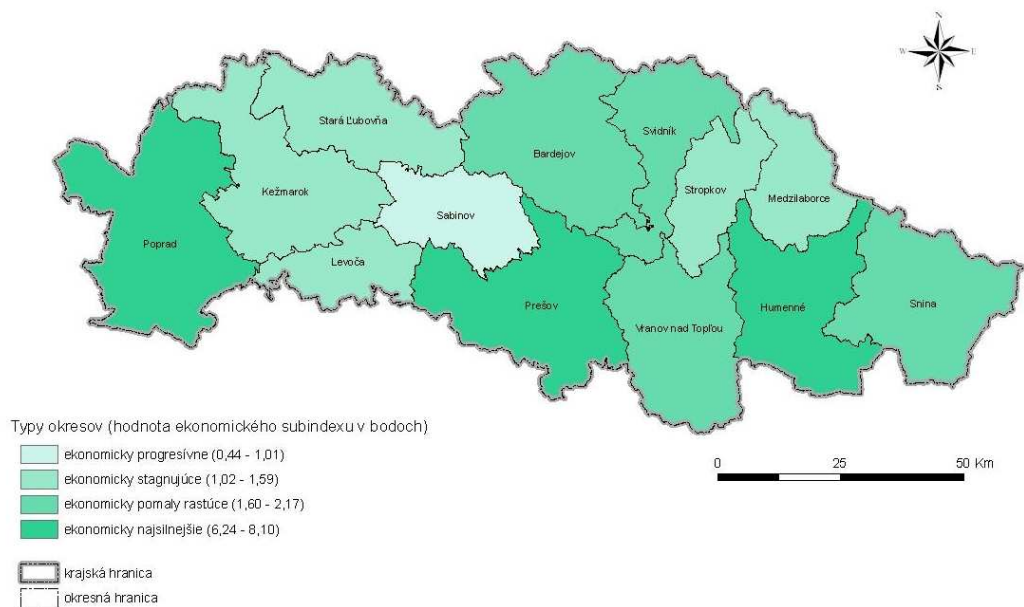
kde x_i je hodnota príslušnej premennej; $\max x_i$ a $\min x_i$ sú maximálne, resp. minimálne hodnoty a Ix_i je transformovaná hodnota príslušnej premennej (bodová hodnota prvku), 10 znamená, že okres v danom ukazovateli dosiahol najvyššiu úroveň a 0 bola priradená okresu s najnižšou dosiahnutou úrovňou.

Z rozdielu maximálnych a minimálnych bodových hodnôt ekonomického subindexu sme jednoduchým aritmetickým priemerom okresy Prešovského kraja vyčlenili do štyroch ekonomických typov. Okresy s najvyšším bodovým skóre sme začlenili do kategórie ekonomicky najsilnejších okresov. Ostatné okresy boli na základe intervalov vyčlenené do zvyšných troch ekonomických typov.

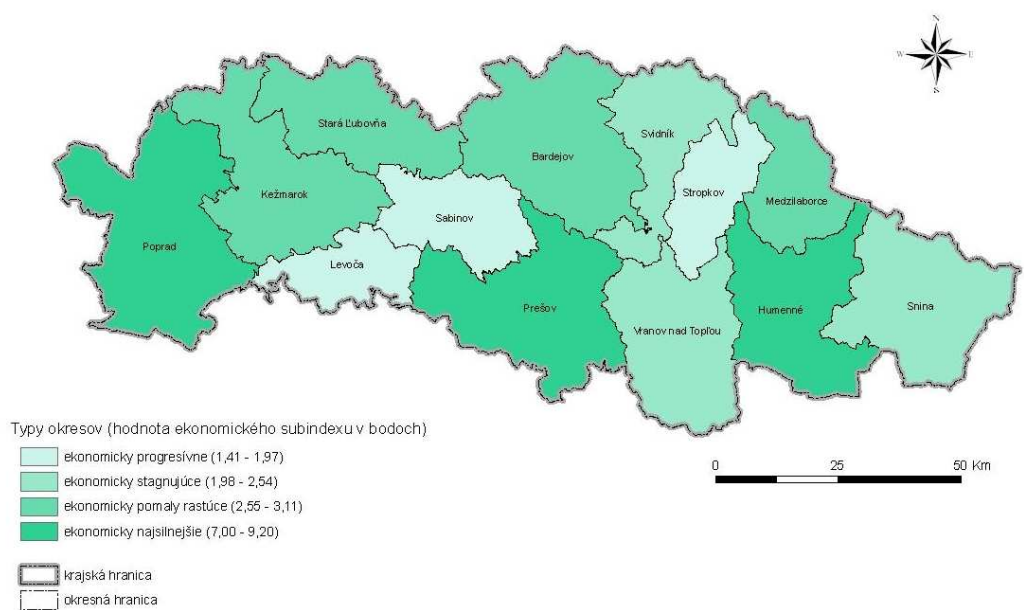
Ekonomický subindex poukazuje na ekonomickú úroveň okresov v kraji. Ekonomickú vyspelosť (zaostalosť) okresov sme hodnotili prostredníctvom piatich prvkov – *stav priamych zahraničných investícií (ďalej PZI) na obyvateľa (v Sk), podiel súkromných podnikov na 1000 obyvateľov, podiel zahraničných podnikov z počtu súkromných podnikov* (za zahraničné podniky považujeme ekonomické subjekty podľa právnej formy vlastníctva), *priemerná nominálna mesačná mzda zamestnancov (v Sk), hrubý obrat priemyslu na obyvateľa (v Sk)*. Bodové hodnoty jednotlivých prvkov pre každú územnú jednotku boli vykazované za obdobie rokov 2002 až 2006, pričom výsledný subindex sme hodnotili len za rok 2002 a 2006 (Tab. 1).

Najvyšší *hrubý obrat priemyslu na obyvateľa (v Sk)* dosiahli tak v roku 2002 ako aj v roku 2006 tri okresy, Poprad (s najvyššou bodovou hodnotou 10, čo je v absolútnom vyjadrení nárast z 227 446 Sk na 262 544 Sk, teda je to nárast o 15,43 %) Humenné (7,64 bodov v roku 2002, 7,86 bodov v roku 2006, ide o 17,08% nárast) a Prešov (za rok 2002 získal 2,60 bodov, za rok 2006 to bolo 2,76 bodov, čo je v absolútnom vyjadrení nárast o 7 125 Sk, teda o 9,83 %). Ďalším prvkom, ktorý poukazuje na ekonomickú úroveň okresov je *stav PZI na obyvateľa (v Sk)*, resp. najvyšší objem investícií na obyvateľa bol lokalizovaný do okresov, ktoré majú dobre rozvinuté priemyselné podniky. Tak ako v roku 2002 aj v roku 2006 najvyšší objem investícií na obyvateľa smeroval do okresu Humenné (36 314 Sk v roku 2002, 38 552 Sk v roku 2006, 10 bodov), Poprad (12 169 Sk v roku 2002 – 3,35 bodov, do roku 2006 došlo k nárastu o 15 550 Sk a dosiahol tak 7,19 bodov) a Prešov (nárast z 11 915 Sk na 15 225 Sk, nárast z 3,28 na 3,95 bodov). V okrese Prešov a Poprad pripadá na *tisíc obyvateľov približne 17 súkromných podnikov*, s čím súvisí aj najvyšší počet bodov (v roku 2002, 2006). Pomerne vysoké zastúpenie súkromných podnikov (11 až 13) na tisíc obyvateľov v roku 2006 mali aj okresy Svidník, Bardejov a Stropkov. Na šiestom mieste bol v tom istom roku okres Humenné, s takmer desiatimi súkromnými podnikmi na tisíc obyvateľov. V absolútnom vyjadrení je na štvrtom mieste (635 súkromných podnikov) po okrese Bardejov (977 súkromných podnikov). Zo súkromných podnikov bol najvyšší *podiel zahraničných podnikov* počas sledovaného obdobia lokalizovaný do okresov Humenné (6,61 %), Poprad (6,39 %) a Prešov (6,00 %). Tento fakt môžeme dať do súvislosti so skutočnosťou, že do týchto okresov prichádzalo najväčšie množstvo investícií (z hľadiska objemu, ale aj počtu), prevažne sa jedná o zahraničných investorov. Posledným prvkom, ktorý odráža ekonomickú úroveň okresu je *priemerná nominálna mesačná mzda zamestnancov (v Sk)*. V Prešovskom kraji priemerná nominálna mesačná mzda stúpila o 35,12 % (z 11 819 Sk v roku 2002 na 15 970 Sk v roku 2006). Podobný nárast bol zaznamenaný aj na okresnej úrovni. Najvyššiu priemernú nominálnu mesačnú mzdu (aj bodovo) na začiatku a konci sledovaného obdobia, t. j. v roku 2002 a v roku 2006 mali zamestnanci v okrese Poprad (nárast z 13 413 na 17 849, čo je nárast o 4 436 Sk, o 33 %), Prešov (nárast z 12 611 Sk na 17 637 Sk, nárast o 5 026 Sk, čo je takmer o 40 %) a Humenné (nárast z 12 856 Sk na 15 957 Sk, o 24 %). Najnižšiu mzdu 13 121 Sk mali zamestnanci v okrese Snina (rok 2006).

Ekonomický subindex na úrovni okresov Prešovského kraja varíroval v roku 2002 od 8,08 bodov (okres Humenné) do 0,68 bodov (okres Sabinov). Na základe vyššie spomínaných skutočností môžeme na území Prešovského kraja vymedziť *ekonomicky najsilnejšie okresy* – okres Humenné (8,08), Poprad (7,42), Prešov (5,41), *ekonomicky pomaly rastúce okresy* – okres Bardejov (2,17), Svidník (2,00), Vranov nad Topľou (1,80) a Snina (1,62), *ekonomicky stagnujúce okresy* – okres Stará Ľubovňa (1,48), Kežmarok (1,45), Medzilaborce (1,45), Levoča (1,35), Stropkov (1,08 bodov), *ekonomicky progresívnym okresom* bol Sabinov (0,68). V roku 2006 hodnota ekonomického subindexu varírovala od 9,19 bodov (okres Poprad) do 1,44 bodov (okres Stropkov). Za *ekonomicky najsilnejšie okresy* môžeme v tomto roku považovať opäť okres Poprad (9,19), Humenné (7,55), Prešov (7,00), k *ekonomicky pomaly rastúcim okresom* patrili okresy Bardejov (3,11), Stará Ľubovňa (2,87), Kežmarok (2,80), Medzilaborce (2,65), k *ekonomicky stagnujúcim okresom* – okres Svidník (2,51), Vranov nad Topľou (2,35) a Snina (2,29). Medzi *ekonomicky progresívne okresy* patrili okres Levoča (1,48), Sabinov (1,48) a Stropkov (1,44) (Mapa 1, 2).

Mapa 1. Typizácia okresov Prešovského kraja podľa ekonomického subindexu v roku 2002

Mapa 2. Typizácia okresov Prešovského kraja podľa ekonomického subindexu v roku 2006

Tab.1. Ekonomický subindex v okresoch Prešovského kraja v roku 2002 a 2006

Okres	Ekonomický subindex	
	2002	2006
Bardejov	2,17	3,11
Humenné	8,08	7,55
Kežmarok	1,45	2,80
Levoča	1,35	1,48
Medzilaborce	1,45	2,65
Poprad	7,42	9,19
Prešov	5,41	7,00
Sabinov	0,68	1,48
Snina	1,62	2,29
Stará Ľubovňa	1,48	2,87
Stropkov	1,08	1,44
Svidník	2,00	2,51
Vranov nad Topľou	1,80	2,35

Zdroj: vlastné výpočty na základe dát: <http://px-web.statistics.sk/PXWebSlovak/index.htm>, dostupné online 12.11.2007, 13.11.2007, 10.12.2007, 20.1.2009, 26.1.2009.

Záver

Na základe vyššie predkladaných výsledkov výskumu môžeme konštatovať, že v Prešovskom kraji sa nachádzajú 3 okresy – okres Prešov, Poprad, Humenné, ktoré môžeme považovať za ekonomicky najsilnejšie. Jedná sa o okresy, ktoré disponujú priaznivými demografickými, sociálnymi podmienkami a následne sa v nich koncentruje celá ekonomická aktivita. Tieto okresy môžeme v kraji považovať za „fahúne“ ekonomického rozvoja.

Ostatné okresy môžeme označiť ako ekonomicky stagnujúce až upadajúce okresy, čo súvisí s nízkym prílevom investícií, resp. nízkou alokáciou investorov, ktoré sú dôsledkom nepriaznivých najmä demografických, sociálnych a infraštruktúrnych podmienok. Bodové hodnoty v týchto okresoch sú pomerne nízke. Na základe máp môžeme pozorovať zmenu postavenia okresov z roku 2002 do roku 2006. Pozícia okresu v danom období závisí od bodovej hodnoty, ktorú tento okres v danom období získal v porovnaní s bodovými hodnotami ostatných okresov Prešovského kraja v príslušnom období. Zmena nastala v okresoch Svidník, Vranov nad Topľou a Snina. Tieto okresy do roku 2006 poklesli z ekonomicky pomaly rastúcich okresov do kategórie okresov ekonomicky stagnujúcich. Zmena nastala aj v prípade okresov Stará Ľubovňa, Kežmarok a Medzilaborce, ktoré sa do roku 2006 posunuli na pozíciu ekonomicky pomaly rastúcich okresov (v roku 2002 boli začlenené do kategórie ekonomicky stagnujúce okresy). Príčinu tejto zmeny vidíme v tom, že druhá skupina okresov dosahovala do roku 2006 vyššie hodnoty v priemernej nominálnej mesačnej mzde zamestnancov, v hrubom obrate priemyslu, v podiele zahraničných podnikov z počtu súkromných podnikov.

Kategóriu ekonomicky progresívnych regiónov uzatvárajú v roku 2006 okresy Sabinov, Levoča, Stropkov. V prípade okresov Levoča a Stropkov je to pokles z kategórie ekonomicky stagnujúcich (rok 2002) do ekonomicky progresívnych (rok 2006) okresov. Pokles v prípade sabinovského okresu vnímame najmä z nepriaznivej demografickej štruktúry a infraštruktúrnej vybavenosti. V prípade okresu Levoča za výrazný hendikep považujeme nepriaznivú geografickú polohu vzhľadom na blízkosť okresov Prešov a Poprad. V okrese Stropkov hodnoty jednotlivých prvkov z roku 2002 do roku 2006 stúpali, no výsledné bodové hodnoty ovplyvnili finálne postavenie tohto okresu. Okres Sabinov vykazuje v rámci kraja za celé skúmané obdobie najnižšie hodnoty.

Vzhľadom na to, že Prešovský kraj disponuje vysokým počtom ekonomicky slabých, resp. zaostávajúcich okresov je podľa nášho názoru potrebné k eliminovaniu nepriaznivej situácie upriamiť pozornosť na nasledovné oblasti:

- prezentácia kraja a jeho jednotlivých regiónov
- využitie voľného priestoru pre rozvoj podnikania
- udržanie a podpora miestnych stredných a malých podnikateľov
- udržanie a podpora kvalifikovanej pracovnej sily
- využitie lacnej pracovnej sily
- využitie multikultúrneho obyvateľstva
- rozvoj cestovného ruchu
- zvýšenie kvalifikácie u sociálne slabších občanov, v marginalizovaných komunitách
- využitie drevnej hmoty
- posilnenie infraštruktúry

Na základe spomínanej skutočnosti navrhujeme koncentrovať pozornosť do nasledovných „rozvojových“ oblastí:

1. Severné prihraničné okresy (Stará Ľubovňa, Bardejov, Svidník, Stropkov), ich prínos pre rozvoj regiónu vidíme najmä v posilnení turizmu (napr. kúpeľníctvo, pltníctvo, cykloturistika, lyžovanie), propagácií kultúrnych a historických zaujímavostí a vo vzájomnej cezhraničnej spolupráci so zameraním na pracovnú ponuku (pracovná migrácia).
2. V prípade okresu Snina sa jedná o rozvoj pešej turistiky do susedných krajín a naopak, vo vybudovaní viacjazyčných informačných systémov pre turistov, angažovanosti miestnych obyvateľov do rozvoja územia a v koncentrovaní pozornosti na rozvoj podnikania a obchodovania s Ukrajinou a Poľskom (môžeme uvažovať aj o využití lacnej pracovnej sily).
3. V okrese Vranov nad Topľou je možné „naštartovať“ ekonomiku taktiež cez cestovný ruch. Na báze miestnych podnikateľov a získaných dotácií investovať do rieky Topľa, vodnej nádrže Domaša a vytvoriť, revitalizovať rekreačné centrá.

Literatúra

- GAJDOŠ, P., 2005: Teoretický a metodologický rámec klasifikácie a typológie regiónov Slovenska v kontexte teritoriálnych disparít. In: Ira, V., Pašiak, J., Falťan, L., Gajdoš, P. (eds.): Podoby regionálnych odlišností na Slovensku. Príklady vybraných okresov. Pezinok: FORMÁT, 25-46. ISBN 80-85544-39-3.
- IRA, V., 2005: Infraštruktúrna situácia vo vybraných okresoch. In: Ira, V., Pašiak, J., Falťan, L., Gajdoš, P. (eds.): Podoby regionálnych odlišností na Slovensku. Príklady vybraných okresov. Pezinok: FORMÁT, 179 - 189. ISBN 80-85544-39- 3.
- KIČINA, R., MACHLICA, G., 2005: Mapovanie regionálnych podmienok na podnikanie. Index regionálneho podnikateľského prostredia. CPHR - PAS, Bratislava, 2005. Elektronická verzia [20.05.2008].
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja na obdobie 2008 - 2015, dostupné na:
<http://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/urad/odbor-regionalneho-rozvoja-uzemneho-planu-zivotneho-prostredia/dokumenty-regionalneho-rozvoja/phsr-psk-2008-2015.html> [26.01.2011]
- RAJČÁKOVÁ, E., ŠVECOVÁ, A., 2002: Postavenie okresov a krajov Slovenska z hľadiska vybraných ekonomických a sociálnych znakov. In: Geographia Slovaca 18, ed. A. Bezák, vyd. GÚ SAV Bratislava, 167-175. ISSN 1210-3519.
- <http://px-web.statistics.sk/PXWebSlovak/index.htm>, dostupné online 12.11.2007, 13.11.2007, 10.12.2007, 20.1.2009, 26.1.2009.
- ŤAPÁK, P., MIŠČIKOVÁ, H., MOLNÁROVÁ, M., VALENTOVIČ, M., ŠTOFFOVÁ, M., SVISTÁKOVÁ, K., KUČHTA, J., 2006: Rozvojový plán Slovensko - Východ. Prešov - Košice, 2006, dostupné na:
[http://www.vucpo.sk/ganet/vuc/po/portal.nsf/Wdoc/2ef6de3dd9f2f1e6e125740c0028aade/\\$FIEL/rozvojovy%20plan%20vychod.pdf](http://www.vucpo.sk/ganet/vuc/po/portal.nsf/Wdoc/2ef6de3dd9f2f1e6e125740c0028aade/$FIEL/rozvojovy%20plan%20vychod.pdf) [26.1.2011]
- Zamestnanci a mzdové prostriedky v hospodárstve SR, krajoch a okresoch 2002, 2003, 2004, 2005, 2006.

Príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0175/09 Rozvoj mikroregionálnych rurálnych štruktúr Slovenska s podporou lokálnej a regionálnej samosprávy.

Typology of Regions of the Prešovský Region from the Point of View of Economic Indicators in Years 2002 and 2006

Katarína KOZÁKOVÁ

Summary: *The Prešovský region is spatially differentiated from the economic aspect. On the territory of the Prešovský kraj we have delimited the four types of economic districts (based on point value). To the category of economically strongest belonged only three districts: districts of Humenné, Poprad and Prešov (the years 2002, 2006). The rest ten districts can be globally considered as declining. In 2002 the economically slowly rising were the districts of Bardejov, Svidník, Vranov nad Topľou and Snina. Economically stagnating districts are Stará Ľubovňa, Kežmarok, Medzilaborce, Levoča and Stropkov, economically progressive was the district of Sabinov. In 2006, the economically slowly rising were Bardejov, Stará Ľubovňa, Kežmarok, Medzilaborce, to economically stagnating districts belonged the districts of Svidník, Vranov nad Topľou and Snina. Economically progressive were the districts of Levoča, Sabinov and Stropkov. In order to eliminate the number of weak districts the attention should be drawn on:*

- *Presentation of region and its partial regions*
- *Use of free areas for business*
- *Maintenance and support of local SME*
- *Maintenance and support of qualified labour force*
- *Exploitation of cheap labour force*
- *Tourism development*
- *Multicultural inhabitants*
- *Rise of qualification in socially excluded areas, in marginalised communities*
- *Use of wood*
- *Strengthening the infrastructure.*

Based on these facts it is proposed to concentrate the attention into following development areas:

1. *North-border districts (Stará Ľubovňa, Bardejov, Svidník, Stropkov), their benefit to the development of the Prešovský region can be in strengthening the tourism (for example spa, rafting, cycling, skiing), promoting cultural and historical attractions and in mutual cross-border cooperation focusing on job offers (job migration).*
2. *The Snina district can be oriented on hiking, tourism to neighboring countries and building the multilingual information systems for tourists, involvement of local inhabitants into development of their area and focusing the attention on business activities with the Ukraine and Poland (one can consider cheap labour force).*
3. *In the district of Vranov nad Topľou it is possible to „start up“ the economy through tourism. On the base of a local stakeholders and received subsidies it is possible to invest money to the Topľa River, Domaša dam and to create or revitalize recreation resorts.*

Adresa autora:

RNDr. Katarína Kozáková, PhD.

Ústav geografie

Prírodovedecká fakulta, Univerzita P. J. Šafárika

Jesenná 5, 040 01 Košice

katarina.kozakova@upjs.sk